Palandöken

Hak'kın Yanında, Halkla Beraber.

16 EYLÜL 1985 PAZARTESİ

ERZURUM

FİYATI: 15.000 TL.

Analiz

Yavuz ÖZDEMİR



(Siyasi yönleriyle)

Celâlettin Arif Bey (2)

(Erzurum-Paris 1875-1930)

Hareket Ordusu'ndan büyük bir darbe yiyen Ahrarcı Jarın bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı da yurt dışına çıkmışlardır.

Bu dönemde Celalettin Arif Bey'in de kısa bir süre Kahire'de çalışmalar yaptığını görüyoruz. Mensup bu lunduğu örgütü Mısır'da toparlamaya çalışan Celalettin Arif, bu gayesine ulaşamamış ve İstanbul'a dönmüş tür. İstanbul'da 1908 yılında ders vermeye başladığı Mektob-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) ve Hukuk Fakültesi'ndeki (1) derslerini Kahire dönüşü yeniden vermeye başlayan Celalettin Arif, Türkiye'nin de ilk anayasa hukuku profesörü olmuştur.

4 Mayıs 1914 tarihinde Cami Baykut'un kurduğu Milli Ahrar Fırkası'nın listesinden bağımsız aday göste rilinceye (2) siyasete pek yakın durmayan Celalettin Arif, sözkonusu adaylığına rağmen seçimlerde kazana mamış, yeniden siyasetin uzağına düşmüştür.

Genel harp yıllarında siyasete pek yaklaşmayan Celalettin Arif, 30 Ekim 1918'de imzalanan ve itilaf devletlerinin emellerine ön adım olarak gördükleri Mondros'la başlayan mütareke sürecinde, "esasen memleketi bugün düşmüş olduğu vartadan kurtaracak beka ve istiklalimizi ve menafi-i aliyyemizi temin ve tatmin edecek bir sulh akdine çalışmak maksadiyle" İttihat ve Terakki'nin henüz ikiye ayrılmadığı dönemde, merkezci kanadın lideri olan Ahmet Rıza Bey'in başkan lığında partiler üstü bir heyet şeklinde 6 Mart 1919'da kurulan Vahdet-i Milliye Heyeti'ne üye olarak katılmıy la (3) kısmen siyasete dönmüştür.

Vahdet-i Milliye Heyeti'nin faaliyetleriyle siyasete döndüğünü belirttiğimiz Celalettin Arif Bey'in siyaset yapma çizgisinde bir değişim olsa gerektir ki, eski ra kiplerinden Ahmet Rıza ile aynı zeminde buluşabilmiş tir. Bu durum Celalettin Arif Bey'in yaşanan sürecin gereği partiler üstü siyaseti benimsemesinden kaynak lanmış olsa gerektir.

Vahdet-i Milliye Heyeti'nin çalışmalarına bir üye olarak katıldığını kaydettiğimiz Celalettin Arif, aynı zamanda Türk-Fransız Muhipleri Cemiyeti'nin de üyesi dir (4). Onun bu cemiyete girişinde üniversite yıllarında aldığı Fransız eğitiminin ve etkilendiği anlaşılan Fran sız kültürünün rolünün olduğunu söyleyebiliriz.

Celalettin Arif, mütareke sürecinde pek de faal olma yan sözkonusu cemiyetlerle memleketin kurtuluşu ça balarına katkıda bulunmaya çalışırken, Mustafa Kemal ve arkadaşları giriştikleri mücadelenin toparlanma dö nemini önemli nispetle tamamlayarak İstanbul'daki yö netimi seçim yapmak konusunda taahhüde zorlayabile cek güce erişmişlerdir. Nitekim seçimlerin yapılmasını Amasya Görüşmeleri'nde (20-22 Ekim 1919), Bahriye Nazırı Salih Paşa vasıtasıyla yönetime kabul ettirmiş lerdi.

Kuva-yi Milliyecilerin bu başarıları sonucu yapılma sı kararlaştırılan 1919 genel seçimlerinde Milli Kongre' ce tavsiye edilen Celalettin Arif Osmanlı Çiftçiler Dor neği (5) ve Erzurum vilayet listesinden aday gösterilmiş ve her iki yerden de seçimi kazanmış, ancak Erzurum mebusluğunu tercih etmiştir.

Celalettin Arif, pek de başarılı olmayan yaklaşık yirmi yıllık siyasi hayatının yeni bir evresine mebus olarak girmiş ve böylece üniversite öğretim üyeliği sona ererken, avukat olarak yaptığı takip işleri de resmen son bulmuş olmasına rağmen ileride Fransız ve İtalyan şirketlerinin Türkiye'de işlerine bakması meclis gündemine gelecek (6) hatta kendisi Rıza Nur tarafından bundan dolayı yabancıların işbirlikçisi olarak nitelendirilecekti (7).

Artık Erzurum mebusu olan Celalettin Arif, 12 Ocak 1920'de açılan son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ikinci başkanlığına seçilirken, mecliste teşekkül eden "Fe-lah-ı Vatan Grubu"nun da seçimle başkanlığına getiril miştir (8).

28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi çıkararak çok önemli bir işlevi yerine getiren Osmanlı Meclis-i Mebu sanı'nın Birinci başkanı olan Hariciye eski müsteşarı

ve her iki yerden de seçimi kazanmış, ancak Erzurum mebusluğunu tercih etmiştir.

Celalettin Arif, pek de başarılı olmayan yaklaşık yirmi yıllık siyasi hayatının yeni bir evresine mebus olarak girmiş ve böylece üniversite öğretim üyeliği sona ererken, avukat olarak yaptığı takip işleri de resmen son bulmuş olmasına rağmen ileride Fransız ve İtalyan şirketlerinin Türkiye'de işlerine bakması meclis gündemine gelecek (6) hatta kendisi Rıza Nur tarafından bundan dolayı yabancıların işbirlikçisi olarak nitelendirilecekti (7).

Artık Erzurum mebusu olan Celalettin Arif, 12 Ocak 1920'de açılan son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ikinci başkanlığına seçilirken, mecliste teşekkül eden "Felah-ı Vatan Grubu"nun da seçimle başkanlığına getirilmiştir (8).

28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi çıkararak çok önemli bir işlevi yerine getiren Osmanlı Mecliş-i Mebusanı'nın Birinci başkanı olan Hariciye eski müsteşarı Reşat Hikmet Bey'in kanser illetinden bir müddet sonra ölmesi üzerine Erzurum Mebusu, Felah-ı Vatan Grubu ve Meclis-i Mebusan ikinci başkanı olan Celalettin Arif Bey, meclis birinci başkanlığına getirilmiştir (9).

Ne var ki, kendilerine halen daha güvendiğini belirttiği Celalettin Arif Bey'in başkanlığına getirildiği meclis, itilaf devletlerinin 16 Mart 1920 tarihinde yaptıkları teca vüz sonucu fiilen kapanırken, Heyet-i Temsiliye'nin karargahı olan Ankara'da bir meclisin açılması çalışmaları Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal tarafından başlatılmıştı.

Celalettin Arif'in seçilmesi üzerine yaptığı konuşma, hayli ılımlı bir çizgideydi ve itilaf devletlerinin insaf ve adaletine güvenen şu sözlerle bitiriyordu: "İşte efendiler; gayrı kabili inkar ve izole olan bu hakk-ı mevcudiyetimize istinad ve bugün mukadderat-ı alemi takrir eden zümre-i aliyenin insaf ve adaletle hareket edeceklerine itimad ederek kemal-i vekar ve sükunetle milletin bize tevdi ettiği vazife-i tarihiyeyi ifaya devam eyleyelim" (10).

Bu manada başlatılan çalışmaların esasını Anadolu'da yeniden seçim yapılması ve Ankara'da bir meclisin açılmasını sağlamaktır.

Meclis-i Mebusan'ın fiilen kapanması üzerine Mustafa Kemal, sözkonusu çalışmaları başlatırken, Celalettin Arif Bey de Ankara'ya ulaşmak üzere Kuva-yi Milliyecilerin merkez üssü Üsküdar Özbek Tekkesi'nden yola çıkmıştı (11).

Celalettin Arif'in Ankara'ya doğru yola çıkması Mustafa Kemal'i bir hayli rahatlatmıştı. Çünkü Reis Celalettin Arif'in Ankara'ya gelmek üzere İstanbul'dan kaçması açılmasına çalışılan meclisin meşruiyetini pekiştirmek için imkan vermekteydi. Bundan dolayıdır ki, Anadolu'ya geçenler içerisinde Celalettin Arif'in ayrı bir yeri vardı.

[1] Ali ÇANKAYA Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler II, Ankara- 1968-1969 s. 254

[2] TUNAYA, T. S. P, C. II, s. 462

[3] TUNAYA, T. S. P, C. II, S. 437-438

[4] TUNAYA, T. S. P, C. II, S. 536

[5] TUNAYA, T. S. P, C. II, S. 364-366, 15 nolu dipnottan

[6] TBMM, Z. C. D.I, C.VII, s. 428-433

[7] Rıza NUR, Hayat ve Hatıratım, c. III, İstanbul-1967, s. 622

[8] Sina AKŞİN, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C. II, İstanbul-1992, s. 330

[9] Ali Fuad TÜRKGELDİ, Görüp İşittiklerim, Ankara-1984, s. 254

[10] AKŞİN, İ.H. ve M.M, c.II, s. 331

[11] Halide Edip ADIVAR, Türk'ün Ateşle İmtihanı, İstanbul-1987, s. 60